УДК 655. 41 : 655. 53 - 055

МАТЕРІАЛЬНА КОНСТРУКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ КНИЖКИ-ІГРАШКИ

Волощук К.І., студент

Запорізький національний університет

У статті, присвяченій аналізу дитячої книжки-іграшки, подано їх сучасну типологію. Особлива увага приділена виявленню особливостей матеріальної конструкції книжок-іграшок, з'ясовано виражальні можливості засобів набору в них.

Ключові слова: книжка-іграшка, видання, матеріальна конструкція, засоби набору, декоративні елементи.

Волощук К.И. МАТЕРИАЛЬНАЯ КОНСТРУКЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ ДЕТСКОЙ КНИЖКИ-ИГРУШКИ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье, посвященной анализу детской книжки-игрушки, подана их современная типология. Особенное внимание уделено выявлению особенностей материальной конструкции книжек-игрушек, выяснены выразительные возможности средств набора у них.

Ключевые слова: книжка-игрушка, издание, материальная конструкция, средства набора, декоративные элементы.

Voloshchuk K.I. THE MATERIAL CONSTRUCTION OF MODERN TOY-BOOKS FOR KIDS / Zaporizhzhya national university, Ukraine..

The article is devoted to the analysis of toy-books and gives their modern typology. Particular attention is paid to the description of the material construction of toy-books and expressive possibilities of composition tools.

Key words: toy-book, publishing, material construction, type-setting tools, decorative items.

Актуальність статті полягає в потребі детального аналізу конструктивних форм дитячої книжки-іграшки, виведенні класифікацій різновидів дитячої книжки-іграшки за основними елементами оформлення, які в них використовуються, становлячи матеріальну структуру книги.

Метою статті є цілісний аналіз елементів оформлення в різних типах сучасної дитячої книжки-іграшки.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: 1)з'ясувати поняття «дитяча книжка-іграшка»; 2)подати основні класифікації книжки-іграшки; 3)проаналізувати оформлення сучасних дитячих книжок-іграшок.

Існування книжки-іграшки серед масиву друкованих видань для дітей обумовлено особливостями початкового періоду розвитку дитини. За свідченням психологів, у цей період дитина жадібно ловить зовнішні подразнення, а отже, видавець, створюючи книгу, інстинктивно прагне посилити її ефективність звуконаслідуванням, театралізованою або конструктивною грою, зв'язком книжки з іграшкою [3, 160].

Книжка-іграшка як оригінальний за конструктивним вирішенням різновид дитячих видань є доволі ефективним засобом розумового та естетичного розвитку дітей [5, 64]. Книжки-іграшки дозволяють збагачувати заняття дітей, поєднувати гру із читанням, сприяють розумовому та естетичному розвитку дитини.

Вивченням проблем типології книжки-іграшки у системі дитячих видань присвячували свої праці такі науковці, як Огар Е. [5], Антонова С. [6], Карайченцева С. [3], Болховітінова С. [4], Валуєнко Б. [1].

Передусім варто зазначити, що за Державним стандартом книжка-іграшка – це видання особливих конструктивних форм, призначене для розумового та естетичного розвитку дітей [ДСТУ 3017 – 95]. Такого ж визначення дотримується й Антонова С. [6].

Огар Е. в навчальному посібнику «Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки» визначає книжку-іграшку як оригінальний за конструктивним вирішенням різновид видань [5, 64].

Карайченцева С. вводить до класифікації дитячих видань текстово-образотворчі видання. Такі форми видань дослідниця називає книжками-картинками [3, 162]. Однак, разом з тим зазначає, що книжка-іграшка як образотворче видання оригінальної форми, обов'язково має особливі зовнішні подразники (слухові, оптичні, конструктивні), що стимулюють ігрову діяльність дитини [3, 160-161].

У свою чергу, книжка-іграшка поділяється на підвиди, що сформувалися під впливом функцій, які вони виконують.

За стандартом ДСТУ 3017 – 95 Видання. Основні види. Терміни та визначення розрізняють такі види книжок-іграшок: ***книжка-ширмочка***, ***книжка-вертушка***, ***книжка з ігровим задумом***, ***книжка-панорама***, ***книжка-витівка***, ***книжка-фігура***.

На нашу думку така класифікація не є повною, адже вона не відображає реально існуючого асортименту дитячих книжкових видань.

Досить вичерпну класифікацію різновидів книжки-іграшки подає Огар Е. Вона пропонує розрізняти такі види: ***книжка-«забавка»***, ***музична книжка-іграшка***, ***книжка-«розкладанка»***, ***книжка-«шопка»***, ***книжка-«куліска»***, ***книжка-«вирубка»***, ***книжка-«панорамка»***, ***«ажурна» книжечка***, ***книга з серії «доторкнися і відчуй»***, а також ***пальчикова*** книжка-іграшка. Антонова С. частково користується класифікацією, поданою у Державному стандарті, і зазначає такі відомі їй різновиди книжок-іграшок: ***книжка-ширмочка***, ***книжка-гармошка***, ***книжка-вертушка***, ***книжка з ігровим задумом***, ***книжка-панорама***, ***книжка-витівка***, ***книжка-поробка*** [6].

Валуєнко Б. у своїй книзі «Архітектура книги» також наводить класифікацію книжок-іграшок і, зокрема зазначає, що традиційно дитині пропонується ***книжка-«розмальовка»***, рідше ***книжка-«висічка»***, ***книжка-«куліска»*** [1, с.189].

Болховітінова С. подає класифікацію книжок-іграшок у стислому вигляді ***книжки-вертушки***, ***книжки-витівки***, ***книжки-ширмочки***, ***книжки-розкладаночки*** [4].

Цікаво, що Огар Е. та Болховітінова С. виділяють серед книжок-іграшок також і ***книжки-малятка***, які вирізняються не стільки конструктивною формою, скільки своїм форматом.

Проаналізувавши всі відомі у видавничій практиці типи книжок-іграшок, сформулюємо власну класифікацію, до якої включаємо: ***книжку-«забавку», музичну книжку-іграшку, книжку-«розкладанку», книжку-«шопку», книжку-«куліску», книжку-«вирубку», книжку-«панорамку», «ажурну» книжечку, книги з серії «доторкнися і відчуй», а також пальчикові книжки-іграшки, книжки-малятка*** та ***книжки-фігури.***

Книжки-«забавки» мають форму подушок і є значно ближчими до гумових іграшок для купання, ніж до традиційного паперового видання [5, с. 65]. Івано-франківське видавництво «Кашалот» уперше в Україні почало випускати книжки з тканини, призначені для розвитку дітей від шести місяців до трьох років. Книги «Йдемо в гості» та «Ранок у бабусі» можна навіть випрати, адже вони створені з натуральної тканини і стійких, екологічно чистих, нетоксичних фарб. Поролон робить таку книжечку м'якою, що дозволяє їй бути і подушкою для дитинки, крім того, немає загрози вдаритися гострим кутом, бо їх просто нема. Інтерактивні елементи роблять книжку «живою», спонукають до гри, а водночас і до навчання. Дитина вчиться за її допомогою одягатися, шнурувати черевики, зав'язувати стрічки на волоссі, защіпати ґудзики.

Музична книжка – це книжка, у якій верхня частина розвороту відводиться для тексту, на нижній — розташовується клавіатура, часто з цифрами для відтворення мелодій [5, с. 65]. Книжка під назвою «Ой, розходися-розвеселися» від видавництва «Розумна дитина» – це чудова музична книжка-іграшка, сторінки якої виготовлені з цупкого твердого картону. Видання містить 12 колядок, веснянок та інших українських дитячих пісень, які можна заграти на іграшковому піаніно. Серед переваг цього видання: короткі пісеньки, які гарно запам’ятовуються і дітям, і батькам, пронумеровані нотні клавіші, якими неважко керувати. Музична книжка містить змінні батарейки і підходить для дітей віком від 1 до 7 років.

Мініатюрні ***книжки-«розкладанки»*** з яскравими картонними сторінками різноманітних кишенькових форматів найчастіше мають традиційний вигляд «ширмочок», «гармошок» [5, с. 65]. Серед незвичних конструкцій – розкладанки, в яких книжкові сторінки розгортаються не в одній площині, а в різних напрямках, у результаті чого створюється аркуш великого розміру. Розгорнута частина являє собою ілюстрацію до нерозгорнутої сторінки, де вміщено текст і стрілки – позначки напрямків розкладання. Інколи конструкція «розкладанки» ускладнюється вирубками. Серію книжок-розкладанок на українському ринку представило видавництво «Розумна дитина». Розкладні книжечки про тварин, фрукти та овочі, розвивають у малят логічне мислення і вчать їх розрізняти протилежності.

Своєрідний «міні-театр на столі» створюють ***книжки-«шопки», книжки-«куліски»***, особливістю яких є рухомі вставні елементи, а також книжки з розсувними сторінками, у яких наступна сторінка складається в попередню [5, с. 66].

Гарні книжки з картонним героєм на стрічці сьогодні випускає й видавництво «Перо». Маля може читати казку і гратись, переміщуючи фігурку по сторінках. На кожній сторінці – липучка, до якої можна приліпити рухому фігурку. Дванадцять книжкових сторінок виконані з ламінованого картону, приємні на дотик, блискучі, чим зацікавлять малюків віком 2-3 років. Книжки мають оригінальну форму, створену завдяки вирубці.

Постійно ускладнюється конструкція ***книжок-«вирубок»*** [5, с. 66]. Коли на всіх сторінках вирубки роблять в одному місці, на оправі виникає стереоефект – об'ємне озеро, сонце тощо. Вирубки використовують і для рубрикації (подібно до алфавіту в записнику). Герої деяких книжок-вирубок насправді виглядають як живі. Їх кумедні мордочки змінюються з кожним перегортанням сторінок і слідкують, чи подобається книжка малюкові. Зображення тварин не нагадує звичайні книжкові ілюстрації, адже очі кожного звірка, виготовлені з блістера, рухаються, як у веселої дитячої іграшки. Такі книги сьогодні пропонує придбати видавництво «Ранок». В асортименті видавництва книги, оформлені висічкою та блістером. Серед найпопулярніших героїв – мишеня, кошеня, ведмежа, цуценя.

Оригінальна ідея втілена в серії книжок ***«доторкнися і відчуй»***. У створенні ілюстрацій тут беруть участь непаперові матеріали, якими заповнюють частини зображення. Такі книжки-фігури, виготовлені з твердого ламінованого картону, мають вставки справжнього хутра, до якого буде приємно доторкнутися не тільки малюкам, але й дорослим.

До ***книжок-вирубок*** віднесемо і серію «Малюки та мами» видавництва «Перо», покликану в розважальноігровій формі ознайомити дитину з тваринами та їх потомством. Остання сторінка книжки рухається для того, щоб дитина могла самостійно допомогти тваринам знайти своїх малят. Серія «Розумний малюк» видавництва «Перо» створена для розвитку логічного мислення в найменших дітей. Усі книги побудовані в цікавій ігровій формі: малюк зможе гратись і одночасно підбирати відповідні до картинки.

Для пізнавальних видань часто застосовують форму ***книжки-«панорамки»*** портативних форматів, яка розгортається або у вертикальній, або у горизонтальній площині [5, с. 66]. Книги на картоні із серії «Чарівні картинки» видавництва «Перо», видрукувані в Китаї, не поступаються якістю українським виданням. Книги під назвою «Форми», «Порівняй», «Лічба» будуть цікавими для дитини упродовж декількох років. Ігровий елемент у таких книгах розташований на кожній з дванадцяти картонних сторінок. Книжка ілюстрована не малюнками, а фотографіями, що є однією з переваг серії.

Пальчикові книжки-іграшки створені спеціально для дітей віком від року до двох. З їх допомогою можна розширити уявлення про емоції і жести, розвинути уяву, цілеспрямовану увагу, просторове мислення, формування активної мови [5, с. 66].

Варто зазначити, що найчастіше в одному виданні поєднуються декілька ігрових елементів, які складають матеріальну конструкцію сучасної дитячої книжки-іграшки.

Таким чином, виражальні властивості книг для найменших читачів та образність їх архітектури, які складають матеріальну конструкцію книжок, можна забезпечити за рахунок незвичайної форми книги, введенням нових матеріалів та окремих ігрових модулів. Кожен різновид книжки-іграшки покликаний виконувати свою індивідуальну функцію, яка пов’язана з розвитком окремих навичок у дитини. До того ж, зв’язок книги з іграшкою допомагає дитині швидше звикнути до процесу читання. Сучасний досвід видання книжок-іграшок в Україні з цікавою матеріальною конструкцією підтверджує цю думку, хоча і потребує свого детальнішого вивчення і дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валуєнко Б. В. Архітектура книги / Б. В. Валуєнко – К.: Мистецтво, 1976. – 212 с.
2. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95. – К.: Держстандарт України, 1995. – 48 с.
3. Карайченцева С.А. Книговедение: Литературно-художественная и детская книга. Издания по филологии и искусству: [ученик] / С. А. Карайченцева. – М. : МГУП, 2004. – 424 с.
4. Композиция изданий: Особенности проектирования различных типов изданий: [учебное пособие] / Под ред. С. М. Болховитиновой – Режим доступу: http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook095/01/index.html
5. Огар Е.І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки / Е. І. Огар – Львів: АзАрт, 2002. – 160 с.
6. Антонова С.Г., Васильев В.И., Жарков И.А. Редакторская подготовка изданий: [учебник]. – Режим доступу: http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook082/01